

ДИСКУСИОННИ ВЪПРОСИ НА ЗАПОВЕДНОТО ПРОИЗВОДСТВО ВЪВ ВРЪЗКА
С ИЗМЕНЕНИЯТА И ДОПЪЛНЕНИЯТА В ГРАЖДАНСКИЯ ПРОЦЕСУАЛЕН
КОДЕКС (ДВ, бр. 100 от 20.12.2019 г.)*Борислав Борисов*DISCUSSION MATTERS OF THE WARRANT PROCEDURE RELATING TO
THE AMENDMENTS AND ADDITIONS IN THE CODE OF CIVIL PROCEDURE
(SG. ISSUE. 100 OF 20.12.2019)*Borislav Borisov*

Abstract: The article focuses on some of the amendments and addition to the Civil Procedural Code, promulgated in SG. 100 of 2019, which cover the subject of the warrant procedure. On the basis of the accumulated theoretical studies on the essence and particularities of the warrant procedure is made an analysis of these amendments and additions and their possible manifestation in practice. It is accepted that part of the changes are an expression of the idea of synchronizing the procedural system with the requirements of the European Union for enhanced protection of consumer rights – introduction of a new character of the ex-officio principle, expressed in the official control of the existence of unfair terms in a contract concluded with a consumer, a new grounds for rejecting an application for an enforcement warrant and grounds for suspending execution, etc. Despite the social focus of the accepted changes in the warrant procedure, they raise a number of debating issues that may warrant controversial practice.

Key words: consumer, ex-officio principle, civil procedure, warrant procedure, amendments and additions, enforcement warrant, unfair terms.

1. Предварителни бележки

1.1. С влизане в сила на Гражданския процесуален кодекс (ГПК)¹ заповедното производство бе възстановено в действащото процесуално законодателство. Същото не бе предвидено при действието на ГПК от 1952 г. (отм.). То е уредено в Част пета „Изпълнително производство“, глава XXXVII, (чл. 410–425 ГПК) и е едно от най-често използваните съдебни производства в неговите две разновидности – по чл. 410 ГПК и чл. 418 ГПК².

В процесуалната литература заповедното производство се определя като самостоятелно, факултативно³ и специално съдебно производство, насочено към разрешаване на започването на принудително изпълнение по отношение на заявени като безспорни вземания с относително малка стойност, с което се цели постигане на бързо и ефективно събиране на подобен род вземания и удовлетворяване на кредиторите посредством създаване на съдебно изпълнително основание⁴. По мнението на Ст. Кюркчиев заповедното про-

¹ Обн. ДВ, бр. 59 от 20.07.2007 г., с посл. изм. и доп.

² Вж. **Иванова, Р., Бл. Пунев, С. Чернев.** Коментар на новия Граждански процесуален кодекс. София: Труд и право, 2008, с. 624; **Влахов, К.** Актуални проблеми на новия Граждански процесуален кодекс. София: Сиби, 2009, с. 105.

³ За обратното виждане вж. **Златарева, М.** Заповедното производство. *Търговско право*, № 4, 2008, с. 7–9, която развива съображения, че разглежданото производство следва да има задължителен характер. Други застъпват обратното становище – за факултативност на производството – вж. **Силяновски, Д.** Гражданско съдопроизводство, Т. III. Обжалване на решенията и определенията. Особени производства. Второ издание. София, 1946, с. 88.

⁴ Вж. **Чернев, С.** Заповедно производство. София: Сиби, 2009, с. 23; **Кюркчиев, Ст.** Заповедното производство. Европейска заповед за плащане. София: Сиела, 2009, с. 18 и сл.; **Ангелов, Н.** Заповедното производство в България и ЕС. София: Сиела, 2010, с. 9; **Златарева, М.** Цит. съч., с. 7–9.

изводство е замислено като особен способ за реализиране на вземания, тъй като е приложимо само при наличието на определени процесуални предпоставки и касае т.нар. „масови вземания“, при които фактът на неизпълнението се дължи по-скоро на пасивното поведение на длъжника, отколкото на съществуването на правен спор между кредитора и длъжника относно вземането⁵. В сравнение с исковото производство то показва редица особености, една от които е обхващането на съдебната проверка, която е ограничена, и доколкото няма особени разпоредби, съдът се доверява на субективните твърдения на заявителя⁶. В резултат от проведеното заповедно производство издадената заповед за изпълнение се явява облага за кредитора, тъй като му спестява осъдителния исков процес и му позволява да пристъпи към принудително изпълнение без предварително осъждане на длъжника⁷.

1.2. Процесуалните правила на заповедното производство поставят въпроси в практиката по приложението му, особено след всяко изменение и допълнение в процесуалната му уредба. С пълно основание този извод важи и за последните по време изменения и допълнения, приети с ДВ, бр. 100 от 20.12.2019 г.

Съществена посока на промените е въвеждане на по-засилена защита на правата и интересите на потребителите, изразяваща се главно във възлагане на процесуално задължение на съда да следи за наличието на неравноправни клаузи в договори, сключени с потребители⁸. Нуждата от

промени в заповедното производство, когато то се използва по отношение на потребители, бе провокирана от съобщение на Европейската комисия (ЕК) от 24 януари 2019 г., с което се изисква Република България да установи в процесуалното си законодателство механизми, с които да се преодолеят констатирани несъответствия с Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 05.04.1993 г. относно неравноправните клаузи в потребителски договори и по-конкретно, да се уреди изрично процесуално задължение за служебен контрол от съда за наличие на неравноправни клаузи в договори с потребители. В становището на ЕК се отбелязва, че съдебната практика, при която заповед за изпълнение и заповед за незабавно изпълнение се издават, без съдът да има възможност да провери дали същите удостоверяват вземания, основани на неравноправни клаузи в договори с потребители, противоречи на практиката на Съда на Европейския съюз (СЕС)⁹. Липсата на служебен контрол от съда за установяване на неравноправни клаузи в договори с потребители води до по-неблагоприятно третиране на потребителите в сравнение с икономически по-силни субекти, като банкови институции, доставчици на услуги, мобилни оператори, фирми за предоставяне на кредити и др. Не може да бъде отречено, че при заповедните производства съществува значителен риск от осъществяване на принудително изпълнение срещу длъжници потребители, без преди това да е извършена преценка по пътя на служебен контрол от съответния

⁵ Така **Кюркчиев, Ст.** Цит. съч., с. 113.

⁶ Вж. **Георгиев, И.** Определяне на местната подсъдност в заповедното производство. *Норма*, № 3, 2014, с. 36.

⁷ Вж. **Обретенова, М., Д. Митева.** Изпълнително производство. София: Сиела, 2008, с. 21.

⁸ Понятието „потребител“ е легално определено в Закона за защита на потребителите (ЗЗП). Съгласно § 13, т. 1 ЗЗП потребител е всяко физическо лице, което придобива стоки или ползва услуги, които не са предназначени за извършване на търговска или професионална дейност, и всяко физическо лице, което като страна по договор по този закон действа извън рамките на своята търговска или професионална дейност.

⁹ В практиката на СЕС, постановена по преюдициални запитвания на различни национални съдилища по тълкуване на чл. 6, § 1 от Директива 93/13/ЕИС относно неравноправните клаузи в потребителските договори (дело С-397/11, дело С-472/11, дело С-243/08 и др.), се приема, че националният съд е длъжен да разгледа служебно неравноправния характер на клауза от договор, сключен с потребител, без да има искане за това, когато са налице необходимите за това правни и фактически обстоятелства. Всеки национален съд, който констатира неравноправния характер на клауза от потребителски договор, е длъжен да изведе всички последици съобразно националното право и да се увери, че потребителят не е обвързан от тази клауза. При преценка, че клаузата е неравноправна, той не я прилага, но е длъжен да уведоми потребителя, който може да се противопостави на това. Съобразно принципа на състезателното начало, ако националният съд констатира наличието на неравноправни клаузи, е длъжен да уведоми страните за това и да им даде възможност да обсъдят този въпрос. За по-подробен анализ на практиката на СЕС вж. **Градинарова, Т.** Неравноправните клаузи в договори с потребители в заповедното производство. *Търговско право*, № 2, 2019, с. 7–13. Положението за уведомяване на страните и предоставяне на възможност за становище по неравноправния характер на клауза в потребителски договор е намерило израз в редица решения на Върховния касационен съд (ВКС), постановени по реда на чл. 290 ГПК – Реш. № 23/07.07.2016 г. по т. д. № 3686/2014 г. на ВКС, ТК, I т.о. и Реш. № 232/05.01.2017 г. по т. д. № 2416/2015 г. на ВКС, ТК, II т.о.

съд за наличие на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител¹⁰. С оглед осигуряване на по-засилена защита на длъжника потребител бе преценена необходимостта от въвеждане на служебно задължение за проверка на неравноправни клаузи в заповедното производство.

В съобщението на ЕК се поставя акцент и върху нуждата от промяна на продължителността на прекалено краткия срок за подаване на възражение срещу издадена заповед за изпълнение, с което да бъде осигурена пълноценна и адекватна защита на длъжника потребител в рамките на разумни по продължителност срокове.

Поставените изисквания на ЕК и практиката на СЕС в областта на потребителските спорове и натрупаната съдебна практика по приложение на заповедното производство наложиха да бъде преосмислена концепцията на законодателя за разглеждане и решаване на спорове с участие на потребители, което в крайна сметка доведе до приемане на обсъжданите в статията изменения и допълнения на ГПК¹¹.

1.3. Най-общо с промените в материята на заповедното производство се прецени нуждата от въвеждане на местна подсъдност по дела срещу потребители по техния настоящ адрес. Като проявление на служебното начало в гражданския процес е въздигнат служебният контрол за наличие на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител, с което на това положение се придава фундаментално значение¹². Законодателят поставя допълнителни изисквания за представяне на документи към заявлението за

издаване на заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК и по чл. 417, т. 2 и т. 10 ГПК, а именно самия договор, сключен с потребител, неговите приложения, всички изменения и допълнения и общи условия, ако има такива. В уредбата на заповедното производство се установяват две нови основания, по силата на които съдът може да откаже издаване на заповед за изпълнение (заповед за незабавно изпълнение) – когато искането се основава на неравноправна клауза в договор, сключен с потребител, или е налице обоснована вероятност за това (чл. 411, ал. 2, т. 3 ГПК).

Като израз на идеята за по-пълноценна защита на правата и интересите на длъжника потребител се предоставя по-дълъг срок за доброволно изпълнение, подаване на възражение по чл. 414 ГПК и частна жалба срещу разпореждане, с което се допуска незабавно изпълнение по чл. 419, ал. 1 ГПК.

Накрая в уредбата на спирането на изпълнението се въвеждат нови предпоставки и основания за спиране на изпълнението по чл. 420 ГПК, когато се засягат правата на длъжник потребител.

От изложеното може да се приеме, че промените в процесуалния модел на заповедното производство дават нова насока в развитието на уредбата му. По цели и съдържание те се отличават съществено от досегашните изменения и допълнения. С въведените особени правила при заповедно производство срещу длъжник потребител се поставя акцент върху по-засилената защита на неговите права, но наред с това се държи сметка за баланса на интересите на заявителите и длъжници в производството. Доколко тези изменения и допълнения в

¹⁰ В практиката на СЕС (дело С-497/13) се приема, че съществува немалък риск поради незнание потребителят да не се позове на правна норма, предназначена да му предостави защита, а това би довело до липса на ефективна защита на потребителя, ако националният съд не преценява служебно спазени ли са изискванията, произтичащи от нормите на ЕС в областта на защитата на потребителите. В други дела на СЕС в подкрепа на необходимостта от служебна проверка за неравноправност на договорните клаузи се сочи аргументът, че потребителят е в положение на по-слаба страна спрямо продавача или доставчика както от гледна точка на възможността да преговаря, така и от степента на информираност, което може да го накара да приеме условията, установени предварително от продавача или доставчика (дело С-32/14 и дело С-377/14).

¹¹ Друг е въпросът, че осигуряването на защита на потребителя е комплексен проблем, който е свързан с формирането на правна култура у всеки човек и на способност да се запознава с клаузите на договорите, които подписва в качеството на потребител, целенасочена държавна политика за контрол на дейността на търговци и доставчици на услуги и административни санкции, въвеждане на помирителни комисии и медиация при спорове с участие на потребители и др.

¹² От систематическа гледна точка подходът на законодателя за въвеждане на този служебен контрол в Глава втора на ГПК „Основни начала“ е напълно оправдан и в значителна степен отговаря на преследваната цел – да бъде осигурена по-солидна и надеждна защита на правата на потребителите в рамките на всички производства в ГПК. При обсъждането на приетите изменения и допълнения в ГПК са изтъквани съображения от систематична гледна точка, служебното задължение на съда да следи за наличие на неравноправна клауза в договор, сключен с потребител, да бъде установено в правилата за предварителна подготовка на делото (чл. 140 ГПК), при преценката за това дали искът е допустим.

заповедното производство ще постигнат преследвания ефект е рано да се определи, но не е излишно да бъдат анализирани част от дискуссионните въпроси, които се пораждат при прочита на новата процесуална уредба.

II. Особена местна подсъдност срещу длъжник потребител в заповедното производство

2.1. Съгласно чл. 411, ал. 1, изр. първо ГПК заявлението се подава до районния съд по постоянния адрес или по седалището на длъжника, който в тридневен срок извършва служебна проверка на местната подсъдност. С това правило се установява императивно местната подсъдност по постоянния адрес на длъжника. С допълнението на ал. 1 на чл. 411 ГПК се въвежда отклонение от горното правило и се приема, че заявление срещу потребител се подава до съда, в чийто район се намира настоящият му адрес, а при липса на настоящ адрес – по постоянния.

При обсъждането на законодателните промени в уредбата на местната подсъдност в заповедното производство срещу потребители бе изтъкнато като основание за въвеждане на местна подсъдност по настоящ адрес на потребител липсата на съгласуваност с уредбата на местната подсъдност по дела от и срещу потребители в исковото производство. Горното обстоятелство бе причина за трудности в случаите, при които длъжник потребител е подал възражение по чл. 414 ГПК и исковото производство се явява продължение на заповедното производство.

Следва да се отбележи, че в иския процес местната подсъдност по дела от и срещу потребители по техния настоящ адрес е въведена с цел удобство и по-пълноценна защита на техните права и се основава на практическата необходимост от събиране на доказателства, които се очаква да се намират в района на съответния съд. Разпоредбата на чл. 411, ал. 1, изр. 2 ГПК преповтаря чл. 113 ГПК¹³ от общия исков процес,

определяща местно компетентния съд, пред който се образуват и водят дела по искове от и срещу потребители, но не се отчитат в достатъчна степен същността и целта на заповедното производство.

Както се посочи, то се определя като способ за установяване на съществуването на твърдяно от заявителя право като безспорно и цели бързина и ефективност при разглеждане на заявлението за издаване на заповед за изпълнение и своевременно снабдяване на кредитора с изпълнително основание.

От това следва, че законодателното решение за съгласуване на местната подсъдност по дела срещу длъжник потребител в заповедното производство с тази в общия исков процес би довело до точно обратния резултат – съществени затруднения за заявителите и забавяне на произнасянето от съда, компетентен да разгледа заявление за издаване на заповед за изпълнение.

2.2. Виждането за съществени затруднения за заявителите в заповедното производство се подкрепя от обстоятелството, че адресната регистрация на физическите лица в страната по настоящ адрес, различен от този по постоянния им адрес, не е много често срещана практика. Известно е, че в по-големия брой случаи физическите лица не се възползват от възможността да заявяват пред органите по гражданска регистрация адрес, който е настоящ и е различен от постоянния им адрес. Подобно положение неминуемо ще породи затруднения за заявителите в заповедното производство, тъй като те ще бъдат поставени в ситуация, при която ще бъдат длъжни да посочат в заявленията за издаване на заповед за изпълнение настоящия адрес на техния длъжник потребител при положение, че е твърде вероятно такъв да не им е известен.

Може да се приеме, че заявителите в заповедно производство срещу длъжник потребител главно ще разчитат на съвпадение на постоянен и настоящ адрес на своя длъжник потребител или на изпълнение на задължението на последния да

¹³ Извън поставените въпроси е нужно да се обърне внимание, че след измененията и допълненията в ГПК с ДВ, бр. 100 от 21.12.2019 г., в чл. 113, изр. второ ГПК се приема, че образуватите дела се разглеждат като граждански по реда на общия исков процес. С това се цели да бъде преодоляна противоречивата съдебна практика, която определяше делата, с предмет права на потребител – или като граждански, или като търговски, като във втория случай това преграждаше достъпа до касационно обжалване по чл. 280, ал. 3 ГПК. С допълнението на чл. 113 ГПК това противоречие се преодолява и се разширява достъпът до касационно обжалване. От систематична гледна точка това правило е уредено неправилно в глава XII, раздел II, озаглавен „Местна подсъдност“, тъй като с него се определят видът на делото и съдопроизводственият ред, по който ще се движат дела от и срещу потребител – въпроси, които не се уреждат от института на подсъдността. При бъдещо изменение на ГПК би било удачно този текст да бъде включен в чл. 280 ГПК, уреждащ приложното поле на касационното обжалване.

информира кредитора при промяна на своя настоящ адрес в рамките на договорните им отношения. Не би била изключена практиката в образците на заявление за издаване на заповед за изпълнение и заповед за незабавно изпълнение – Приложение № 1 към чл. 3 и Приложение № 4 към чл. 5 от Наредба № Н-2 от 18 февруари 2020 г. за утвърждаване на образци на заповед за изпълнение, заявление за издаване на заповед за изпълнение и други книжа във връзка със заповедното производство¹⁴ – заявителите формално да посочват в графа „Основание за компетентността на съда“ последния известен настоящ адрес на техния длъжник потребител, без да бъдат убедени, че е актуален.

От изложеното може да се направи заключение, че установяването на местна подсъдност по настоящ адрес по дела срещу длъжник потребител в заповедното производство ще създаде затруднение и неудобство за заявителите и ще провокира формално изпълнение на изискването за посочване на настоящ адрес на длъжника потребител, с което няма да се постигне заложената цел – засилена защита на длъжника потребител.

2.3. От въвеждането на критерия „настоящ адрес“ на длъжник потребител в чл. 411, ал. 1, изр. второ ГПК, а при липса на такъв – по постоянния адрес би следвало да се приеме, че в тези случаи съдът ще следи служебно за нея (арг. чл. 411, ал. 1, изр. първо ГПК). От казаното може да се направи извод, че във всички случаи проверката за спазване на местната подсъдност по настоящ адрес на длъжник потребител се превръща в задължение на съда, по подобие на общия случай по чл. 411, ал. 1, изр. първо ГПК. Задължителната проверка за наличие на местна подсъдност по настоящ адрес на длъжник потребител означава, че по делото ще се наложи извършване на справка от НБД „Население“, което неминуемо ще доведе до забавяне на производството. Ако от данните в справката за актуален настоящ адрес на длъжника се окаже, че същият има друг настоящ адрес, различен от посочения в заявлението за издаване на заповед за изпълнение, то това ще има за последица прекратяване на производството пред сезирания съд и изпращане на делото пред местнокомпетентния съд, което отново ще забави производството. По подобие на общия случай, в който заявлението се подава до районния съд по постоянния адрес или по седалището на длъжника и се извършва служебна

проверка за спазване на местната подсъдност, проверката за това дали заявлението срещу длъжник потребител е подадено до районния съд по настоящ адрес се превръща в задължителен етап по всички заповедни дела срещу потребители, поради съществуващата вероятност самите заявители да посочат последно известния им адрес на длъжника потребител като настоящ такъв.

2.4. Накрая, в подкрепа на твърдението за съществено забавяне на производството, е възможността първоначално сезираният със заявление за издаване на заповед за изпълнение районен съд да извърши погрешна преценка за естеството на правата, които се защитават в заповедното производство, която да обоснове приложение на местната подсъдност по чл. 411, ал. 1, изр. 1 ГПК – по постоянния адрес на длъжника. След проверка за местната подсъдност от сезирания съд, с която се констатира, че длъжникът има регистриран настоящ и постоянен адрес, но постоянният адрес е извън съдебния район на сезирания съд, последният ще прекрати делото и ще го изпрати на местно компетентния съд по служебно получения постоянен адрес. На свой ред този съд, който получава делото, не е обвързан от становището по въпроса за местната подсъдност и ще направи собствена преценка за спазването ѝ. Ако констатира разминаване със становището на първоначално сезирания съд за местната подсъдност, би се стигнало до повдигане на спор за подсъдност пред по-горестоящия съд – чл. 122 ГПК. Така напр. в Опр. № 401 от 31.01.2020 г. по в. ч. гр. д. № 97/2020 г. на Окръжен съд – Бургас първоначално сезираният съд не е извършил правилна преценка, че вземането произтича от неизпълнени задължения по сключен между страните договор и се касае за депозирано заявление против длъжник потребител, което обуславя местната подсъдност да бъде определена по настоящия адрес на лицето, против което се иска издаване на заповед за изпълнение. В резултат на това се стига до произнасяне по спор за подсъдност, в рамките на който е направена преценка за естеството на материалното право, предмет на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, и се приема, че местно компетентен е първоначално сезираният съд по настоящ адрес на длъжника потребител. Подобно забавяне на делото поради разрешаване на спорове за подсъдност би могло да се преодолее, ако законодателят преосмисли концеп-

¹⁴ Обн. ДВ, бр. 15 от 21.02.2020 г.

цията си за установяване на местна подсъдност по настоящ адрес на длъжника потребител в заповедното производство и възстанови възприетия подход всички заявления за издаване на заповед за изпълнение да се депозират до съда по настоящия адрес на длъжника.

2.5. При приемането на промените в заповедното производство не се съобрази краткият тридневен срок за проверка и произнасяне по заявлението за издаване на заповед за изпълнение. По този начин в установения тридневен срок съдът е длъжен да следи за спазване на правилата на местната подсъдност и за наличие на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител. Срокът за произнасяне се явява кратък, дори ако трябва да се прецени дали става въпрос за потребителски спор, което невинаги е лесно установимо.

Допълнителен аргумент в полза на виждането, че ще се забави заповедното производство, е, че възприемането на критерия „настоящ адрес“ на длъжник потребител при определяне на местно компетентния съд в исковия процес се налага поради практическата необходимост от събиране на доказателства, които се очаква да се намират в съответния съд. В заповедното производство подобни действия не се извършват, тъй като то е едностранно по своя характер и основна цел на производството е бързина и процесуална икономия, които се постигат с безпроблемно връчване на книгата на длъжника¹⁵. В тази връзка се поставя под въпрос доколко е удачно да се възприема критерий „настоящ адрес“ по дела срещу потребители, което би породило затруднения при връчване на издадената заповед за изпълнение на длъжника потребител.

От изложеното може да бъде направен извод, че правилото, с което се определя местна подсъдност в заповедното производство по дела срещу длъжник потребител по неговия настоящ адрес е неуместно и не създава допълнителни реални гаранции за правата на длъжника потребител, но със сигурност поражда значителни затруднения за заявителите и съда. В този смисъл препоръчително е *de lege ferenda* да се преосмисли законодателното решение от въвеждане в заповедното производство на критерий „настоящ адрес“ на длъжник потребител, като се отчитат изискванията за бързина и процесуална икономия в това производство.

III. Изискванията за представяне на документи към заявлението за издаване на

заповед за изпълнение по чл. 410, ал. 3 ГПК и чл. 417, т. 2 и т. 10 ГПК и новите основания за отказ за издаване на заповед за изпълнение при наличие на неравноправна клауза или обоснована вероятност за това (чл. 411, ал. 2, т. 3 ГПК)

3.1. Друга съществена промяна в уредбата на заповедното производство е установяването на изискване за представяне на определени документи към заявлението за издаване на заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК и заповед за незабавно изпълнение по чл. 417, т. 2 и т. 10 ГПК. Съгласно новата ал. 3 на чл. 410 ГПК към заявлението се прилагат договорът, ако е в писмена форма, заедно с всички негови приложения и изменения, както и приложимите общи условия, ако има такива. При подаване на заявление за издаване на заповед за незабавно изпълнение за вземане, което се основава на документ или извлечение от счетоводни книги, с които се установяват вземания на държавните учреждения и общините или извлечение от счетоводните книги на банка, към него е необходимо да се представи документът, от който произтича вземането на банката, заедно с всички негови приложения, вкл. приложимите общи условия (чл. 417, т. 2 ГПК). В случай на заявление за издаване на заповед за изпълнение, което се основава на запис на заповед, менителница или приравнена на тях друга ценна книга на заповед, както и облигация или купони по нея, когато ценната книга обезпечава вземане, произтичащо от договор, сключен с потребител, към заявлението се прилага договорът, ако е сключен в писмена форма, заедно с всички негови приложения, вкл. приложимите общи условия.

3.2. В чл. 410, ал. 3 ГПК се въвежда допълнително условие към изискванията за редовност на заявлението за издаване на заповед за изпълнение в случаите, когато вземането произтича от договор, сключен с потребител. С това правило се установява изключение за случаите, в които се иска заповед за изпълнение за вземане, което произтича от договор, сключен с потребител, към заявлението да се прилагат писмени доказателства за съществуване на вземането. До този момент в уредбата на заповедно производство по реда на чл. 410 ГПК, не се поставяше подобно изискване пред заявителите за редовност на заявлението и в тази връзка липсата на писмени доказателства към заявлението по чл. 410 ГПК не бе считано за основание за оставяне на

¹⁵ Повече по този въпрос вж. Кюркчиев, Ст. Цит. съч., с. 39.

заявлението за издаване на заповед за изпълнение без движение като нередовно.

Както е установено в правната теория¹⁶, специфично за заповедното производство е, че за да разреши започването на принудително изпълнение, съдът, за разлика от дейността си в исковия процес, не прави пълноценна проверка за съществуването на вземането при условията на състезателен процес, а се задоволява само с твърденията на молителя за наличието на вземане, или с проверка от типа *prima facie*, за наличието на вероятна основателност на искането, което се основава на представени от молителя документи, които не се проверяват с участието на длъжника.

След измененията и допълненията на ГПК с въвеждането на изискването към заявлението за издаване на заповед за изпълнение срещу длъжник потребител да бъде приложен договорът, ако е в писмена форма, заедно с всички негови приложения и изменения, както и приложимите общи условия, ако има такива, възниква задължение за заявителите за представянето им. Подобно изискване е изключение от общия принцип в заповедното производство, в което съдът поначало е длъжен единствено да следи за това дали липсва спор между страните на базата на едностранните твърдения на заявителя, без да навлиза в събиране и преценка на доказателства.

Изискването за представяне на договора, сключен с потребител, заедно с неговите приложения и общи условия по чл. 410, ал. 3 ГПК и по чл. 417, т. 2 и т. 10 ГПК, е в пряка връзка с новата редакция на ал. 2 на чл. 411 ГПК, възлагаща процесуално задължение на заповедния съд да следи служебно дали искането се основава на неравноправна клауза, или е налице обоснована вероятност за това. Целта, която се преследва от законодателя, е да се постигне още на ранен етап от заповедното производство предварителна защита на длъжника потребител чрез съблюдаване на императивни правни норми, осигуряващи закрила на неговите права и интереси.

От горното може да приемем, че с прилагането към заявлението за издаване на заповед за изпълнение на документи, на които се основава искането на заявителя, се предоставя възможност на съда за пълноценно изпълнение на процесуалното му задължение за служебен контрол на неравноправни клаузи. Този контрол представлява предварителна по същността си преценка на едностранните твърдения на заявителя и представя-

ните към заявлението документи и позволява да се направят по-обхватни и задълбочени изводи за наличие на неравноправни клаузи, респ. за евентуална нищожност.

3.3. По действащия режим на заповедното производство първоначалната преценка дали искането се основава на неравноправна клауза в договор, сключен с потребител, е с особен характер, доколкото ще се основава единствено на базата на представените към заявлението договор, сключен с потребител, приложенията към него, както и общите условия, без да се отчита становището на длъжника потребител. Липсата на уреден процесуален механизъм за становище от страна на длъжника се дължи на едностранния характер на заповедното производство, при което в неговия начален етап в рамките на закрито съдебно заседание и без призоваване на страните се прави формална проверка за наличие на безспорно по своя характер материално право. Наред с това липсата на уредена в ГПК възможност за становище от длъжника потребител би могла да се обясни с това, че допускането на подобна възможност за него в заповедното производство би довело до нарушаване на принципа за равенство на страните в процеса, тъй като останалите длъжници, които нямат качеството потребител, не биха разполагали с подобна възможност.

До известна степен процесуалната уредба би могла да създаде впечатление, че невъзможността за становище от длъжника потребител по представените доказателства към заявлението е в разрез със състезателното начало. Последното се изразява в това, че всяка страна има право да бъде изслушана от съда, преди да бъде постановен акт, който има значение за нейните права и интереси – чл. 8, ал. 1 ГПК.

Поради тази причина липсата на законова възможност за становище от длъжника в рамките на заповедното производство е нужно да бъде анализирана с оглед разпоредбата на чл. 7, ал. 3, изр. първо ГПК, която въвежда ново проявление на служебното начало, изразяващо се в служебен контрол за наличие на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител, както и с уреденото в чл. 7, ал. 3, изр. второ ГПК съотношение със състезателното и диспозитивното начало, проявяващо се в осигуряване на възможност на страните да изразят становище по тези въпроси.

3.3.1. Основната цел, която се преследва от законодателя с изрично включване на про-

¹⁶ Вж. Чернев, С. Цит. съч., с. 19.

цесуалното задължение на съда да следи служебно за наличие на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител в уредбата на основните принципи на гражданския процес, е да се придаде фундаментално значение на това проявление на служебното начало в действащата процесуална уредба. Очевидно е, че към съдържанието на служебното начало като принцип на гражданския процес се добавя ново по своя характер проявление и с това този принцип придобива по-богато съдържание. Това е така, тъй като, ако преди измененията в ГПК служебното начало намираще проявление в служебна проверка от съда за допустимост и редовност на процесуалните действия на страните и в съдействието, което се оказва на страните за изясняване на делото от фактическа и правна страна, то сега в неговото съдържание се включва и задължение за проверка от съда за наличие на неравноправна клауза в договор, сключен с потребител. Така с този служебен контрол за наличие на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител, към задълженията на съда, произтичащи от служебното начало, се добавят и такива, които се отнасят до основателността на искането, отправено до съда.

3.3.2. От въвеждането на служебен контрол за наличие на неравноправни клаузи като проявление на служебното начало би следвало да се приеме, че този контрол ще се прилага във всички уредени в ГПК производства – исково, изпълнително, обезпечително и заповедно производство. По-конкретно в исковия процес този контрол ще се осъществява при всички установителни, осъдителни и конститутивни иски, които имат за предмет права и задължения на потребители. По този начин това процесуално задължение на съда ще намира приложение и в производството по чл. 422 ГПК, образувано след започнало заповедно производство. Ако заповедният съд пропусне да извърши проверка за наличие на неравноправни клаузи в рамките на заповедното производство или направи погрешен извод, то по силата на чл. 7, ал. 3 ГПК, съдът, който разглежда иск по чл. 422 ГПК, е длъжен служебно да извърши на свой ред подобна проверка, дори без да е направено възражение за наличие на неравноправна клауза от потребител, и да остави без уважение подаденото искане за защита на права, основаващи се на такива клаузи.

3.3.3. От разпоредбата на чл. 7, ал. 3 ГПК може да бъде направен и друг извод – по този начин се осуетява приложението на редица разпоредби, които въвеждат преклузии на проце-

суални права на страните в гражданското производство – напр. чл. 133, чл. 146, чл. 147 ГПК и др. С въведеното задължение за служебен контрол за наличието на неравноправни клаузи от съда се признава, макар и не изрично, правото на ответника да направи възражение за наличие на неравноправни клаузи в потребителски договор по всяко време, дори и след изтичането на предвидените за това срокове в ГПК. Правото на възражение за наличие на неравноправни клаузи в потребителски договор или за наличието на качеството потребител на ответника няма да се преклудира с изтичане на срока за отговор на исковата молба по чл. 131 ГПК или след изтичане на срока за становище по доклада по делото по чл. 146, ал. 3 ГПК или до приключване на съдебното дирене по делото (чл. 147 ГПК). Това означава, че ответникът би могъл да се позове на наличие на неравноправна клауза и във въззивното производство. Би могло да се приеме, че в хипотеза, при която длъжникът в заповедното производство и ответник по иск по чл. 422 изрично се е позовал на наличие на неравноправни клаузи в потребителски договор във възражението по чл. 414, ал. 1 ГПК и това възражение от заповедното производство е приобщено към исковото производство, то съдът следва да се произнесе относно наличието на неравноправни клаузи в потребителския договор, дори и да не е подаден писмен отговор на исковата молба.

3.3.4. Анализът на съответните паралелно въведени изменения в материята на заповедното производство и в обхвата на състезателното начало води до извод, че още в началния етап от заповедното производство правилото на чл. 7, ал. 3, изр. второ ГПК, което е проявление на служебния контрол за наличие на неравноправни клаузи в потребителски договор, намира реално приложение и гарантира други два принципа на процеса – диспозитивното и състезателното начало.

Както се посочи по-горе, с чл. 410, ал. 3 ГПК се установява изискване за заявителя да представи документи към заявлението за издаване на заповед за изпълнение, от които съдът да направи пълноценна преценка за наличие на неравноправни клаузи в тях или обоснована вероятност за това. Би могло да се допълни и това, че в тежест на заявителя е да представи и доказателства, че договорът е потребителски и не е сключен от длъжника във връзка с осъществяваната от него професионална или търговска дейност (напр. като управител на търговско дружество).

Ако в резултат на тази проверка съдът установи, че е налице неравноправна клауза или очевидна вероятност за това, то следва да постанови разпореждане, с което да отхвърли подаденото заявление за издаване на заповед за изпълнение. Отхвърлянето на заявлението от съда ще доведе до отправяне на указания до кредитора за предявяване на иск по чл. 415, ал. 1, т. 3 ГПК, с което се гарантира процесуалната възможност на кредитора в рамките на исков процес по чл. 422 ГПК да доказва равноправния характер на клаузата, респ. нейната действителност, или обратно, да проведе опровергаване на вероятната обоснованост за неравноправни клаузи.

При тази хипотеза състезателното начало в гражданския процес се проявява и във възможността разпореждането, с което се отхвърля заявлението за издаване на заповед за изпълнение поради наличието на неравноправни клаузи или обоснована вероятност за това, да се обжалва по реда на чл. 413, ал. 2 ГПК, а дори и след влизането си в сила, не се ползва със сила на пресъдено нещо в производството по чл. 422 ГПК или в отделен исков процес при пропускане на срока за предявяване на този иск. В случай на обжалване по реда на чл. 413, ал. 2 ГПК би могло да се приеме в израз на състезателното начало за допустима възможността заявителят да приложи съответните документи към частната жалба, с които да проведе доказване на равноправния характер на клаузите от договора, сключен с потребител.

От горното следва, че при така уредения процесуален модел на заповедно производство срещу длъжник потребител елементът на състезателност се проявява в рамките на заповедното производство или по повод на частна жалба срещу разпореждането, с което се отказва издаването на заповед за изпълнение, в исков процес по чл. 422 ГПК или в отделен исков процес.

3.3.5. На следващо място анализът на съдебната практика показва, че преценката на съдебния състав дали договорна клауза има неравноправен характер представлява процес, включващ в себе си проверка за наличието на критериите за неравноправни клаузи в чл. 143 от Закона за защита на потребителите (ЗЗП) и разглеждане на всички конкретни обстоятелства по случая. Дори да приемем, че преценката на съда за липсата на неравноправни клаузи е погрешна, то на разположение на длъжника потребител е предоставена възможност да подаде възражение по чл. 414 ГПК, в което да изтъкне доводи за наличието им. Наред с това възражението на длъжника по

реда на чл. 414 ГПК има за последица даването на указания до заявителя за предявяване на иск за съществуване на вземането, като в рамките на този процес длъжникът потребител има право да реализира своето право на защита под формата на възражение за наличие на неравноправни клаузи по всяко време на производството.

От горното може да приемем, че на този етап от развитието на уредбата на заповедното производство по дела срещу потребители са налице балансирано съчетание и взаимодействие на служебното и състезателното начало, с което се осигурява засилена защита на потребителите, без да се нарушават интересите на кредиторите. Възприетият служебен контрол за наличие на неравноправна клауза в договор, сключен с потребител, е съчетан с принципната възможност за обжалване на действията на съда по реда на чл. 413, ал. 2 ГПК от заявителя и образуване на исков процес по реда на чл. 422 ГПК, а възможността за представяне на становище от длъжника потребител за наличие на неравноправна клауза в рамките на заповедното производство е допустимо още с подаване на възражение по чл. 414 ГПК или в рамките на исков процес по чл. 422 ГПК.

3.4. Във връзка с новото изискване за представяне на документи към заявлението за издаване на заповед за изпълнение срещу длъжник потребител е нужно да се отбележи, че при пропуск от заявителя за тяхното представяне би трябвало да се приеме, че съдът е длъжен да предостави тридневен срок за отстраняване на допуснатата нередовност и ако не бъдат изпълнени указанията на съда в този срок, да се откаже издаването на заповед за изпълнение.

В случай че подаденото заявление е редовно, съдът е длъжен да извърши преценка на изложените твърдения в заявлението и уговорките в договора, сключен с потребител, които обуславят тяхното действие. В рамките на тази проверка се съблюдают императивните норми, осигуряващи минималната закрила на правата и интересите на потребителя по смисъла на чл. 143, ал. 1 ЗЗП. Ако съдът констатира, че е налице неравноправна клауза, която не отговаря на изискването за добросъвестност и води до значително неравновесие между правата и задълженията на търговеца или доставчика и потребителя, както и на другите възможни проявни форми на неравноправни клаузи, изброени в чл. 143, ал. 1, т. 1–19 ЗЗП, или е налице обоснована вероятност за това, ще откаже издаването на заповед за изпълнение.

В тези случаи на основание чл. 415, ал. 1, т. 3 ГПК съдът е длъжен да укаже на заявителя, че може да предяви иск за вземането си. В горните хипотези на отказ за издаване на заповед за изпълнение поради непредставяне в срок на изискуемите по чл. 410, ал. 3 ГПК документи и отказ за издаване на заповед за изпълнение поради наличие на неравноправни клаузи или на обоснована вероятност от наличие на неравноправна клауза, въпросът за наличието или липсата на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител, може да бъде повдигнат в отделно исково производство или такова по реда на чл. 422 ГПК.

3.4.1. В чл. 411, ал. 2, т. 3 ГПК се урежда отделно основание за отказ да бъде издадена заповед за изпълнение – т.нар. *обоснована вероятност от наличие на неравноправна клауза*. Ясно е, че подходът към случаите, при които съдът отказва издаване на заповед за изпълнение, е различен. В първата хипотеза съдът е длъжен да констатира и посочи конкретни разпоредби, които имат неравноправен характер, докато във втория случай е достатъчно да посочи, че е налице извод за съществуване на обоснована вероятност за наличието им.

В ГПК липсва текст, който да конкретизира или пояснява този термин. По мое мнение, поради бланкетния смисъл на основание „обоснована вероятност“, ще се достигне до въпроси в практиката, за които ВКС ще се наложи да търси отговор и то чрез задължително тълкуване на това ново основание за отказ за издаване на заповед за изпълнение. Освен това, когато се отговаря на въпроса за вероятна обоснованост за неравноправна клауза в договор, сключен с потребител, преценката за наличие на това основание се формира въз основа на конкретни обстоятелства, съдържащи се в заявлението на кредитора и представените към него писмени доказателства, което означава, че самостоятелно формираното субективно разбиране на отделните съдебни състави по конкретни случаи за смисъла и съдържанието на този термин, ще доведе до различни тълкувания, което представлява предпоставка за противоречива практика.

Трудностите при дефиниране на този термин се дължат и на обстоятелството, че не е възможно да се прави аналогия с преценката за вероятна неоснователност на иска при постановяване на неприсъственото решение (чл. 239, ал. 1, т. 2 ГПК), при преценката за вероятната основателност на иска при допускане на обезпечение (чл. 390, ал. 1, т. 1 ГПК), доколкото в двата случая

се постановяват актове по същество, с които се приключва съответното производство, докато в заповедното производство съдът се произнася по въпроса за наличие на вероятна обоснованост с акт, който не се ползва със силата на пресъдено нещо.

3.4.2. Смисълът на термина „вероятна обоснованост“ би могъл да се обясни с целта, която се преследва от неговото въвеждане в процесуалната уредба на заповедното производство.

Първо, въвеждането му като отделно основание за отказ да се издаде заповед за изпълнение цели да се установи по-широк стандарт за обхвата на преценката, която се дължи от съда за наличие на неравноправна клауза в договор, сключен с потребител. За да бъде установен балансиран подход, законодателят е преценил, че извън случаите на категоричната увереност за наличие на неравноправна клауза, то при съмнение за наличието на такава клауза, която не може да се изключи напълно от изтъкнатото в заявлението или приложените към него писмени доказателства, е налице хипотеза на вероятна обоснованост за това.

Второ, спецификата на заповедното производство срещу длъжник потребител по ГПК е, че то в своя начален етап е едностранно и се основава единствено на едностранните твърдения на заявителя и представените от него доказателства. Нито длъжникът може да направи възражение за неравноправна клауза, нито заявителят може да защити своята позиция за равноправния характер на клаузата. Често в заповедно производство срещу потребители трудно може да се формира категоричен и еднозначен извод за наличие на неравноправни клаузи поради техните специфики и особености. Поради това наред с липсата на възможност за становище от някоя от страните и с оглед избягване на опасността от влизане в сила на заповеди за изпълнение при наличие на неравноправни клаузи, подходът на законодателя е насочен към обхващане на случаите, при които поради съществуващо обосновано съмнение за нарушение на императивни правни норми, закрилящи правата на потребителите, да се отхвърля заявлението за издаване на заповед за изпълнение.

От горното не следва извод, че констатирането на обоснована вероятност за неравноправни клаузи от съда цели да доведе до отхвърляне на заявленията за издаване на заповед за изпълнение и по този начин да се препятства правото на защита на заявителя, а напротив – проверката на становището на съда за вероятна обоснова-

ност за наличие на неравноплавна клауза, би могла да бъде предмет на производството по частна жалба по реда на чл. 413, ал. 2 ГПК, на производството по иск по чл. 422 ГПК или в отделно исково производство, в рамките на които кредиторът разполага с възможност да опровергае тази констатация и да докаже равноплавния характер на клаузите по договора с потребител. Именно за да бъде съхранен балансът на интересите на заявителите и длъжници в производството, въпросът за доказването дали има, или няма неравноплавна клауза би могъл да се реши в рамките на последващо производство между страните.

3.4.3. Трябва да се подчертае, че изводът на съда за „обоснована вероятност“ за наличие на неравноплавна клауза в договор, сключен с потребител, не може да се окачествява като извод за несъществуване на вземането, което се претендира, а представлява извод за наличие на конкретно основание с неравноплавен характер в договор, който обвързва длъжника потребител.

Преценката на съда за „обоснована вероятност“ се основава на съдържанието на едностранните твърдения на заявителя, на договора, сключен с потребител, неговите приложения и общите условия, от които съдът формира изводи за неравноплавно или неблагоприятно третиране на длъжника потребител, респ. за липсата на индивидуално договаряне на клаузите. В този смисъл съдържанието на заявлението и представените към него писмени доказателства трябва да съдържат данни, от които съдът да е в състояние да изгради изводите си, че вземането, предмет на заявлението, не почива на неравноплавна клауза, а ако е налице, че е налице индивидуално договорена клауза. С други думи с подаването на заявление за издаване на заповед за изпълнение в тежест на заявителя е в условията на главно и пълно доказване да убеди съда за равноплавния характер на клаузата или клаузата е индивидуално уговорена с потребителя. В тежест на заявителя е със заявлението да посочи фактическите обстоятелства, на които се основава вземането, да докаже равноплавния характер на клаузите, на които основава вземането и извлича полза от тях, съответно – ако клаузата е неравноплавна, че е индивидуално уговорена. Обратно, невъзможността да бъде изключен по категоричен начин изводът за наличие на неравноплавна клауза в договор, сключен с потребител, би имало за логична последица отхвърляне на заявлението за издаване на заповед за изпълнение поради обоснована вероятност.

От казаното може да се направи извод, че основанието за отказ за издаване на заповед за изпълнение поради „обоснована вероятност“ е налице, ако от проверката на съда, основаваща се на едностранните твърдения на заявителя и документите, приложени към заявлението, би могъл да се формира извод, че искането се основава на клаузи, които имат неравноплавен характер, т.е. не е доказано по несъмнен начин, че са равноплавни, или ако са неравноплавни, не би могъл да се направи категоричен извод, че са индивидуално уговорени.

IV. Въвеждане на по-продължителни срокове за доброволно изпълнение, подаване на възражение по чл. 414 ГПК и обжалване на разпореждането по чл. 419, ал. 1 ГПК

4.1. Съществена промяна, свързана с развитието на заповедното производство, е установяването на по-продължителни по време процесуални срокове – за доброволно изпълнение, за възражение срещу издадена заповед за изпълнение по чл. 414 ГПК и за обжалване на разпореждането, с което се допуска незабавно изпълнение (чл. 419, ал. 1 ГПК).

Съгласно правилото на чл. 412, т. 8 ГПК заповедта за изпълнение съдържа покана до длъжника да изпълни в едномесечен срок от връчването на заповедта.

По подобие на срока за доброволно изпълнение за длъжника възражението срещу издадена заповед за изпълнение се прави в едномесечен срок от връчването на заповедта – чл. 414, ал. 2 ГПК.

В случаите, когато е издадено разпореждане, с което се уважава молбата за незабавно изпълнение, то може да се обжалва с частна жалба в едномесечен срок от връчването на заповедта (чл. 419, ал. 1 ГПК).

Измененията са в синхрон с указанията на ЕК за преодоляване на съществуващия риск от несвоевременно упражняване на правото на защита на потребителите поради възприетите при приемане на уредбата на заповедното производство от законодателя кратки срокове за защита на длъжника. Те целят да бъдат въведени адекватни по продължителност срокове за доброволно изпълнение, подаване на възражение срещу заповедта за изпълнение и обжалване на допуснатото незабавно изпълнение от длъжника. Целта е установяване на балансиран подход между интересите на длъжниците и кредиторите с оглед икономичен,

бърз и ефективен съдебен процес, осигуряващ максимална защита на всяка от страните в него¹⁷. Установяването на по-продължителни по време процесуални срокове за изброените по-горе действия от длъжник потребител е гаранция за пълноценно упражняване на неговата защита, възможност за реална и задълбочена преценка на възможностите му дали да изпълни доброволно задълженията, или да подаде възражение, респ. частна жалба срещу допуснатото незабавно изпълнение.

4.2. При въвеждане на едномесечния срок за доброволно изпълнение от длъжника законодателят е пропуснал да отчете спецификите в уредбата на заповедното производство при издаването и връчването на заповедта за незабавно изпълнение по чл. 417 ГПК. От тълкуването на разпоредбите на чл. 412, т. 8 ГПК, чл. 418, ал. 5 ГПК и чл. 428, ал. 1, изр. първо ГПК може да се направи извод, че посоченият едномесечен срок за доброволно изпълнение не е съобразен със случаите, в които е издадена заповед за незабавно изпълнение срещу длъжника, която се връчва от съдебния изпълнител. Според чл. 418, ал. 5, изр. първо ГПК заповедта за изпълнение с отбелязването за издаден изпълнителен лист и копие от документа, въз основа на който е издадена заповедта за изпълнение, се връчва от съдебния изпълнител. Съгласно чл. 428, ал. 1, изр. първо ГПК съдебният изпълнител е длъжен да покани длъжника да изпълни доброволно задължението си в двуседмичен срок. В случай на издадена заповед за незабавно изпълнение на основание чл. 428, ал. 1, изр. второ ГПК съдебният изпълнител кани длъжника с връчването ѝ, а когато заповедта е била връчена на длъжника, нов срок за доброволно изпълнение не се дава. Следователно в указанията към длъжника, съдържащи се в заповедта за незабавно изпълнение и в поканата за доброволно изпълнение от съдебния изпълнител фигурира различен по продължителност срок за доброволно изпълнение. Подобно положение би могло да доведе до затруднение за съдебните изпълнители и обръкване за длъжниците в заповедното и изпълнителното производство.

От изложеното се налага извод, че при бъдеща законодателна промяна в ГПК е нужно да бъде променен текстът на чл. 428, ал. 1, изр. първо ГПК, като се предвиди едномесечен срок за доброволно изпълнение от длъжника.

4.3. Законодателното решение за промяна на продължителността на срока за възражение по чл. 414 ГПК от двуседмичен в едномесечен е продиктувано от по-засилена защита на длъжника в рамките на предоставен в ГПК разумен срок¹⁸. Срещу установяването на по-дълъг срок за възражение срещу издадената заповед за изпълнение се изтъкват главно съображения, че по този начин ще се стигне до злоупотреба с това право от страна на длъжниците и в крайна сметка ще доведе до забавяне на заповедното производство. В подкрепа на това се изтъква, че по действащата процесуална уредба не се дължи обосноваване от длъжника на възражението по чл. 414 ГПК, което би поставило под съмнение идеята за бързо удовлетворяване на кредиторите, които използват това производство. Подобни съображения не могат да бъдат споделени по следните аргументи:

На първо място, в процесуалната литература е възприето виждането, че подаването на възражение има важни процесуални последици в заповедното производство. С неговото подаване в срок се създава пречка за влизане в сила на заповедта за изпълнение и се препятства издаването на изпълнителен лист, което е индикация, че съществува спор между заявителя и длъжника относно процесното вземане¹⁹.

Второ, в процесуалната уредба на възражението по чл. 414 ГПК са заложили правила, които осуетяват евентуална злоупотреба с правото на възражение на длъжника. В тази връзка законът изрично предвижда, че срокът за възражение не може да бъде продължаван (чл. 414, ал. 2 ГПК). В процесуалната теория се поддържа, че този срок не може да бъде възстановяван, което също цели да препятства злоупотребата на длъжника с това негово процесуално право²⁰.

¹⁷ По този въпрос вж. **Градинарова, Т.** Цит. съч., с. 27. Авторът застъпва становището за наложителността и положителния ефект от установяване на едномесечен срок за възражение срещу издадената заповед за изпълнение и частна жалба срещу разпореджението за допускане на незабавно изпълнение.

¹⁸ Би могло да се постави под съмнение доколко е удачно да бъде установен еднакъв по продължителност срок за възражение от всички длъжници в заповедното производство. Въведеният едномесечен срок за възражение срещу издадена заповед за изпълнение важи за всяка издадена заповед за изпълнение, независимо от това дали длъжникът по нея има качеството на потребител.

¹⁹ Вж. **Кюркчиев, Ст.** Цит. съч., с. 86.

²⁰ Вж. **Кюркчиев, Ст.** Цит. съч., с. 82.

На следващо място, едномесечният срок за възражение по чл. 414 ГПК е напълно достатъчен за всеки длъжник да прецени дали би било удачно да подаде възражение, по чл. 414 ГПК и с оглед правилото на чл. 412, т. 9 ГПК, по силата на което всеки длъжник се уведомява, че има право да подаде възражение и в случай че възражението е неоснователно, той може да понесе разности в по-висок размер от посочения в заповедта²¹. От гледна точка на това правило и възможността всеки длъжник да предприеме действия по проучване и/или консултиране със специалист, който да извърши преценка дали е налице неравнопоставна клауза, едномесечният срок за възражение е достатъчен по продължителност.

От изложеното считам, че установяването на по-продължителен срок за възражение по чл. 414 ГПК заслужава подкрепа. Защитата на длъжника по пътя на възражение срещу издадената заповед за изпълнение в едномесечен срок има съществени процесуални последици за развитието на заповедното производство, което налага то да бъде внимателно обмислено, за да гарантира пълноценно и ефективно упражняване на неговото право на защита.

4.4. Логично и с цел да бъдат синхронизирани сроковете за извършване на действията по подаването на възражение по реда на чл. 414 ГПК и частна жалба по реда на чл. 419, ал. 1 ГПК, в последния случай срокът за подаване на частна жалба е едномесечен. Разглеждането на частната жалба срещу разпоредбата за незабавно изпълнение по същество е обусловено от това, същата да е подадена заедно с възражението срещу издадената заповед за незабавно изпълнение, поради което се налага срокът за нейното подаване да е идентичен по продължителност със срока за възражение по чл. 414 ГПК.

V. Спиране на изпълнението по реда на чл. 420 ГПК срещу длъжник потребител

5.1. В заповедното производство възражението на длъжника е едно от най-солидните

средства за защита срещу заповедта за изпълнение, което може да доведе и до спиране на започналото принудително изпълнение.

Съгласно текста на чл. 420, ал. 1 ГПК (ред. ДВ, бр. 102 от 2017 г.) възражението срещу заповедта за изпълнение не спира принудителното изпълнение в случаите по чл. 417, т. 1–9, освен когато длъжникът представи надлежно обезпечение за кредитора по реда на чл. 180 и 181 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД). Според чл. 420, ал. 2 ГПК, (ред. ДВ, бр. 86 от 2017 г.), когато в срока е направено искане за спиране, подкрепено с писмени доказателства, съдът, постановил незабавното изпълнение, може да го спре и без да е необходимо обезпечението по ал. 1.

По този начин в разпоредбата на чл. 420 ГПК бяха уредени няколко хипотези на спиране на изпълнението – 1) заповедта за изпълнение е издадена на основание по чл. 417, т. 10 ГПК; 2) ако длъжникът направи изрично искане да се спре изпълнението и представи надлежно обезпечение по реда на чл. 180 и чл. 181 ЗЗД и 3) длъжникът направи изрично искане и представи убедителни писмени доказателства, че посочената в заповедта сума не се дължи.

Нужно е да се отбележи, че първоначално законодателят предвиждаше промяната в уредбата на спирането на изпълнение да се изразява в това, че възражението срещу заповедта за незабавно изпълнение по чл. 417 ГПК автоматично да води до спиране на принудителното изпълнение. По-късно при обсъждане на измененията и допълненията в ГПК надделя разбирането, че въвеждането на подобен ефект на възражението във всички заповедни производства, би довело до привилегия за всички длъжници независимо от тяхното качество, срещу които е издадена заповед за незабавно изпълнение и до затруднения при принудителното събиране на задълженията между търговци.

5.2. С измененията в материята на спирането на изпълнението се уреждат допълнителни

²¹ Редакцията на посочената разпоредба е неточна и може да доведе до неяснота или заблуда у длъжника, главно при упражняване на неговото право на защита в производството. Не е отчетено обстоятелството, че възражението по чл. 414 ГПК не се обосновава, или с други думи, то не подлежи на преценка за основателност или неоснователност от съда. Възражението има особен процесуален ефект, доколкото, на първо място, повдига спор за вземането, предмет на заповедното производство, и второ, когато то е подадено в срок, на основание чл. 415, ал. 1, т. 1 ГПК, съдът указва на заявителя, че може да предяви иск за вземането си. В резултат от подаденото възражение в рамките на образуваното исково производство съдът извършва проверка дали вземането, което се признава в заповедта за изпълнение, съществува, и ако установи това, след влизане в сила на решението, ще издаде изпълнителен лист. Разностите, с които възразилят длъжник би бил натоварен, произтичат пряко от съдебното решение, с което се уважава искът по чл. 422 ГПК.

предпоставки за спиране на изпълнението, които целят да прецизират случаите на спиране на изпълнението, което се води срещу длъжници потребители. С чл. 420 ГПК, ал. 1, изр. второ ГПК се установява възможност за потребителя да иска спиране на изпълнението, ако представи обезпечение, което е в размер до една трета от вземането. Според установената съдебна практика, която се придържа към правилото на чл. 250 ГПК (отм.), обезпечението трябва да е представено с възражението и е в размер на дължимата сума заедно с лихвите до датата на депозиране на възражението. За разлика от размера на обезпечението в общия случай на чл. 420, ал. 1, изр. първо ГПК, размерът на обезпечението, което е длъжен да внесе длъжник потребител, е до една трета от вземането. От тълкуването на чл. 420, ал. 1, изр. второ ГПК, който изисква обезпечението да не е в размер на една трета от вземането, а в размер до една трета може да се приеме, че би било достатъчно за спиране на изпълнението представяне на доказателства за внасяне на обезпечение, по-малко от една трета от вземането.

В сравнение с общия случай на спиране на изпълнението, при който, ако се представи частично обезпечение, съдът ще спре изпълнението само за съответната част, то при искане за спиране на изпълнението от длъжник потребител, при представяне на доказателства за внасяне на обезпечението, се постановява спиране на изпълнението за целия размер на вземането.

5.3. Съгласно чл. 420, ал. 2 ГПК съдът, постановил незабавното изпълнение, може да го спре и без да е необходимо обезпечение по ал. 1, когато е направено искане за спиране, подкрепено с писмени доказателства, че вземането не е дължи (т. 1), вземането се основава на неравноправна клауза в договор, сключен с потребител (т. 2); неправилно е изчислен размерът на вземането по договор, сключен с потребител (т. 3).

От тълкуването на хипотезите в чл. 420, ал. 2 ГПК може да се направи извод, че и в този случай е наложително искането за спиране на изпълнението от длъжника да е подадено в срока за възражение, както и обезпечение по смисъла на чл. 420, ал. 1, изр. второ ГПК. За да бъде уважено искане за спиране на изпълнение, то се отправя до съда, допуснал незабавното изпълнение, и е нужно да бъде подкрепено с писмени доказателства. В тези случаи не се налага писмените доказателства да бъдат убедителни.

Изискването за представяне на доказателства към искане за спиране на незабавно из-

пълнение не представлява отстъпление от принципното положение, че съдът следи служебно за наличието на неравноправни клаузи. Възможно е съдът да пропусне наличието на неравноправни клаузи при издаване на заповед за незабавно изпълнение, което би довело до неоснователно засягане на имуществените права на длъжника потребител в последващо изпълнително производство. С оглед на засилената защита на потребителя основанието за спиране на изпълнението, когато вземането се основава на неравноправна клауза в договор, сключен с потребител, позволява на длъжника да представи писмени доказателства пред съда, допуснал незабавното изпълнение, който въз основа на тях би могъл да преосмисли своето становище за допуснатото незабавно изпълнение. Напълно възможно е при първоначалното разглеждане на заявлението за издаване на заповед за изпълнение съдът да е пропуснал наличието на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител, което не представлява пречка да се преодолее като бъде спряно допуснатото предварително изпълнение.

От една страна, с възможността да се иска спиране на незабавното изпълнение се гарантира равенството на страните в процеса, тъй като съдът е допуснал незабавното изпълнение въз основа единствено на представените от заявителя писмени доказателства.

От друга страна, предоставената от закона възможност за спиране на изпълнението е способ за съхраняване на имуществени права на длъжника потребител срещу неоснователно допуснато незабавно изпълнение.

Остава открит въпросът какви по своето естество биха били тези писмени доказателства към искането за спиране на принудителното изпълнение, с които се удостоверява, че вземането се основава на неравноправна клауза. Би могло да се мисли, че това са документи, които по една или друга причина не са представени от заявителя и се намират в държане на длъжника – напр. изменения или приложения към договора.

Поставя се и следният въпрос – доколко е удачно при подаване на искане за спиране на изпълнението по чл. 420, ал. 1, т. 2 ГПК да се изисква от длъжника потребител представяне на писмени доказателства, че вземането се основава на неравноправна клауза в рамките на вече образувано исково производство по иск по чл. 422 ГПК. Съгласно чл. 420, ал. 5 ГПК, когато е образувано исково производство, компетентен да се произнесе по искането за спиране на изпъл-

нението е съдът, пред който е предявен искът по чл. 422, ал. 1 ГПК. Според чл. 7, ал. 3 ГПК съдът следи служебно за наличието на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител. Цитираните разпоредби дават основание да се приеме, че съдът извършва служебна проверка за наличие на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител, през време на висящия процес по чл. 422 ГПК и ако бъде сезиран с искане за спиране на изпълнението от длъжника, дори без представяне на писмени доказателства за наличие на неравноправни клаузи, неговото искане би било допустимо и подлежи на разглеждане от съда.

В тази връзка, *de lege ferenda*, препоръчително е да бъде прецизиран текстът на чл. 420, ал. 5 ГПК, като се предвиди, че когато е образувано исково производство по чл. 422, ал. 1 ГПК, съдът служебно да спира изпълнението, ако се установи наличие на неравноправни клаузи, дори това да е с невлязло в сила съдебно решение.

5.4. Съгласно чл. 420, ал. 2, т. 3, ГПК съдът, постановил незабавното изпълнение може да го спре и без да е необходимо обезпечението по ал. 1, когато е направено искане за спиране, подкрепено с писмени доказателства, че неправилно е изчислен размерът на вземането по договор, сключен с потребител.

От тълкуването на основанието по чл. 420, ал. 2, т. 3 ГПК се налага извод, че искането за спиране на незабавното изпълнение трябва да бъде подкрепено с писмени доказателства за неправилно изчисление на размера на вземането по договор, сключен с потребител. Основанието за спиране на допуснатото изпълнение поради неправилно изчислява размера на вземането по договор, сключен с потребител, не може да бъде голословно, или този, който иска спиране на изпълнението, трябва да представи доказателства, които в тази фаза единствено могат да бъдат писмени. Доколкото въведените нови основания за спиране на изпълнението целят да защитят и съхранят имуществените права на длъжника в резултат на допуснато незабавно изпълнение, би могло да се приеме, че ще е достатъчно представяне на справка с изчисления за дължимите суми, която изхожда от длъжника. Аргументите му за неправилно изчисление на размера на вземането биха могли да се основават на некоректно отразяване на дължимите суми от заявителя или да не отчитат заплатени от длъжника суми преди завеждане на заповедното производство. Извън изтъкнатите съображения на длъжника с оглед заложената социална цел – спиране на допуснато

незабавно изпълнение срещу длъжник потребител – наличието на неправилни изчисления би могло да се констатира и служебно от съда както от самото съдържание на заявлението, така и от представените към него документи от заявителя.

VI. Заключение

Разгледаните изменения и допълнения в заповедното производство, уредено в ГПК, целят установяването на баланс в интересите на кредитори и длъжници потребители. Съществена характеристика на тези измененията и допълненията е възлагането на задължение за служебна проверка за наличие на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител, като израз на идеята за по-засилена защита на икономически по-слабата страна в потребителските спорове и изискването за представяне на определени документи към заявлението за издаване на заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК и заповед за незабавно изпълнение по чл. 417, т. 2 и т. 10 ГПК. Логично поставените изисквания към заявителите и възлагането на служебно задължение за контрол на неравноправни клаузи ще доведат до допълнителна и сериозна по обем работа за съдилищата и известно забавяне при произнасянето им по заявленията за издаване на заповеди за изпълнение, но за сметка на това ще се изпълни заложената социална цел за предоставяне на адекватна и навременна защита на правата на потребителите. Процесуалната уредба възлага по-засилена ангажираност на съда при проверката за наличие на неравноправни клаузи в потребителски договори в съчетание с възможността да бъде проверено тяхното наличие в рамките на двустранно и съществено производство между заявител и длъжник потребител. В хода на разглеждане на поставените дискуссионни въпроси във връзка с промените в заповедното производство са изведени и конкретни предложения за усъвършенстване при процесуалната уредба, които биха могли да послужат при бъдещо преосмисляне и усъвършенстване на уредбата.

БИБЛИОГРАФИЯ

Ангелов, Н. Заповедното производство в България и ЕС. София: Сиела, 2010. // **Angelov, N.** *Zapovednoto proizvodstvo v Balgaria i ES.* Sofia: Siela, 2010.

Влахов, К. Актуални проблеми на новия Граждански процесуален кодекс. София: Сиби, 2009. // **Vlahov, K.** *Aktualni problemi na novia Grazhdanski procesualen kodeks.* Sofia: Sibi, 2009.

Георгиев, И. Определяне на местната подсъдност в заповедното производство. *Норма*, № 3, 2014. // **Georgiev, I.** Opredelyane na mestnata podsadnost v zapovedното производство. *Norma*, № 3, 2014.

Градинарова, Т. Неравноправните клаузи в договори с потребители в заповедното производство. *Търговско право*, № 2, 2019. // **Gradinarova, T.** Neravnopravnite klauzi v dogovori s potrebiteli v zapovedното производство. *Targovsko pravo*, № 2, 2019.

Иванова, Р., Бл. Пунев, С. Чернев. Коментар на новия Граждански процесуален кодекс. София: Труд и право, 2008. // **Ivanova, R., Bl. Pnev, S. Chernev.** Komentar na novia Grazhdanski protsesualen kodeks. Sofia: Trud i pravo, 2008.

Златарева, М. Заповедното производство. *Търговско право*, № 4, 2008. // **Zlatareva, M.** Zapovedното производство. *Targovsko pravo*, № 4, 2008.

Кюркчиев, Ст. Заповедното производство. Европейска заповед за плащане. София: Сиела, 2009. // **Kyurkchiev, St.** Zapovedното производство. Evropeyska zapoved za plashtane. Sofia: Siela, 2009.

Обретенова, М., Д. Митева. Изпълнително производство. София: Сиела, 2008. // **Obretenova, M., D. Miteva.** Izpalnitelno proizvodstvo. Sofia: Siela, 2008.

Силяновски, Д. Гражданско съдопроизводство, Т. III. Обжалване на решенията и определенията. Особени производства. Второ издание. София, 1946. // **Silyanovski, D.** Grazhdansko sadoproizvodstvo, T. III. Obzhalvane na resheniyata i opredeleniyata. Osobeni proizvodstva. Vtoro izdanie. Sofia, 1946.

Стамболиев, О. в Сталев, Ж. и др. Българско гражданско процесуално право. Девето преработено и допълнено издание. Първо по действащия ГПК. София: Сиела, 2012. // **Stamboliev, O. v Stalev, Zh. i dr.** Balgarsko grazhdansko protsesualno pravo. Deveto preraboteno i dopalнено издание. Parvo po deystvashtia GPK. Sofia: Siela, 2012.

Стамболиев, О. Доказването в гражданския процес. София: Сиела, 2010. // **Stamboliev, O.** Dokazvaneto v grazhdanskia protses. Sofia: Siela, 2010.

Чернев, С. Заповедно производство. София: Сиби, 2009. // **Chernev, S.** Zapovedno proizvodstvo. Sofia: Sibi, 2009.